

SPECIFICUL PROMOVĂRII PROCESULUI INOVAȚIONAL BANCAR ÎN CONDIȚIILE SOCIO-ECONOMICE ACTUALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cristina PANFIL,
Institutul Național de Cercetări Economice, str. Ion Creangă, 45, MD-2064, Chișinău,
Republica Moldova, cristina.panfil@yahoo.com
Corresponding author: cristina.panfil@yahoo.com

Abstract

The innovation process within the market of banking products / services is carried out in accordance with the socio-economic evolution of the country, being influenced by the changes and trends of the external environment. The purpose of this paper is to analyze the macroeconomic synthetic indicators, which show the evolution of the real economy in relation to the development of the banking products market. The paper analyzed the main macroeconomic indicators for the period 2010 - 2018 and calculated some indices of their evolution (in chain or against the base period), highlighting the graphical configuration of their trends, as well as of the trends of the banking sector. Thus, the methods used - analysis, synthesis, statistical and graphical analysis, benchmarking (comparison with other countries) have resulted in shaping the picture of the development of the banking market in recent years and identifying the directions of development in perspective. The conclusions drawn from the research indicate the need to intensify the integration and diversification of bank loans, increase financial inclusion, innovate banking products and services.

Key words: macroeconomic indicators, credit policy, banking innovation.

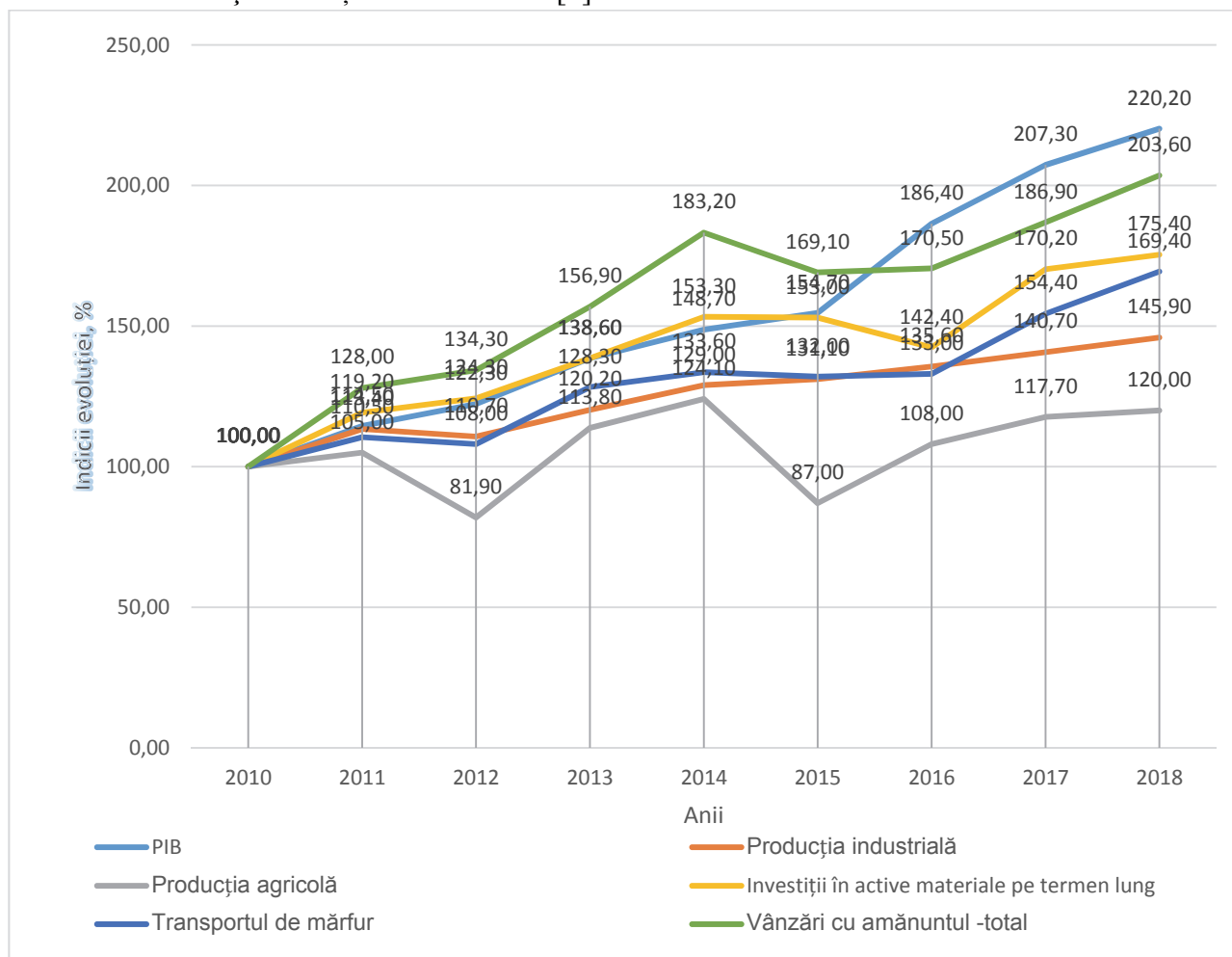
Jel Clasification: E01, E51, E52, Q10, O11, O 13

INTRODUCERE

Componenta cheie a sistemului financiar este sistemul bancar, fundamentul financiar al căruia sunt banii, emisia și circulația acestora. Împreună cu alte instituții financiare și în interacțiune cu sectorul real al economiei, sistemul bancar asigură echilibrul cererii și ofertei de resurse de creditare, funcționarea mecanismului de multiplicare bancară, dezvoltarea sistemului de plăți și decontări în concordanță cu necesitățile pieței și obiectivele strategice de dezvoltare ale economiei țării. Toate aceste aspecte stau la baza elaborării politicii monetare, ca parte componentă a politicii economice a țării, elaborată și implementată de Banca Națională prin corelarea indicatorilor macroeconomici, monetari și de credit în concordanță cu obiectivele politicii monetare și strategice ale țării: stabilitatea prețurilor, dezvoltarea durabilă prin creșterea investițiilor în economie, îmbunătățirea calității vieții populației. Pentru atingerea obiectivelor politicii monetare, factorii de decizie din domeniul bancar au inițiat noi abordări și practici internaționale aplicabile în activitatea băncilor, inclusiv cele recomandate de organizațiile financiare internaționale, luând în considerare particularitățile și schimbările economiei naționale, rapiditatea și amploarea acestora la etapa actuală. Fiind determinat de schimbările de mediu, în general, caracteristicile și schimbările pieței bancare, în special, procesul inovațional, impune factorii de decizie din domeniu să cerceteze tendințele mediului socio-economic în vederea identificării și valorificării oportunităților, precum și identificării și dirijării eficiente a riscurilor legate de inovare pe piața produselor/serviciilor bancare. Pornind de la ideea, că oportunitățile de inovare pot rezulta atât din surse interne, cât și externe, vom analiza evoluția indicatorilor macroeconomici principali cu care interacționează sistemul bancar, determinând pe această bază direcțiile inovaționale ce se impun și soluțiile necesare eficientizării deciziilor manageriale privind dezvoltarea, consolidarea, stabilitatea financiară și fiabilitatea sistemului bancar.

MATERIALE ȘI METODE

Astfel, principalul indicator macroeconomic care denotă nivelul de dezvoltare al țării - Produsul Intern Brut, atât în prețuri curente, cât și comparabile, în perioada anilor 2010-2018 a cunoscut o evoluție ascendentă, însumând în anul 2018 **190 016** milioane lei (în prețuri curente de piață), unui locuitor revenindu-i 53,6 mii lei sau 3315 \$SUA [1], iar conform evaluărilor Băncii Mondiale 7300,9 \$SUA[2]. Comparativ cu alte state, PIB-ul per capita în Republica Moldova este de zeci de ori mai mic, de exemplu, cel mai înalt PIB per capita în 2018 îl are Luxemburgul cu 111908 USD, România -26,6 mii USD, Rusia -27,1 mii USD, media mondială fiind de 11.368 USD, iar valoarea minimă o are Sudanul de Sud cu 307 USD[3]. Conform datelor statistice, contribuția consumului la formarea PIB a constituit în 2018 100,6%, iar formarea brută de capital fix 24,3% , fiind cu 2% mai mare ca în anul precedent și situându-se la nivelul anului 2015. Indicele deflator al PIB a înregistrat o evoluție sincronică de la un an la altul, valorile minime de 102, 103,9 și 104,0% înregistrându-se în anii 2010, 2013 și 2018 respectiv, iar valoarea maximă de 109,6% în 2015, după furtul miliardului care a afectat întregul sistem. Deși în ultimii doi ani acest indice se micșorează, situându-se la nivelul de 4%, situația poate fi apreciată ca instabilă, descurajând astfel mediul de afaceri și investițiile în economie [4].

Fig. 1. Indicii evoluției PIB și componentelor structurale ale acestuia în perioada 2010-2018

Sursa: elaborat de autor în baza datelor statistice

Un indicator macroeconomic important utilizat în procesul de reglementare de BNM este Indicele prețurilor de consum, care pe parcursul anilor 2010-2019 a variat între 104,6 % în anii

2011 -2012, atingând în 2015 109,7%, iar în anul 2018 -3% și 2019 (prognoză) -5%. Aceste date indică la o situație instabilă pe piață. Reșind din acești indici, pentru asigurarea și menținerea stabilității prețurilor pe termen mediu, Banca Națională a Moldovei menține inflația (măsurată prin indicele prețurilor de consum) la nivelul de **5.0** la sută anual cu o posibilă abatere de ± 1.5 puncte procentuale, fiind considerat nivelul optim pentru creșterea și dezvoltarea economică a Republicii Moldova pe termen mediu . Conform opiniei guvernării bancare, țintirea inflației la acest nivel și asigurarea stabilității financiare a țării crează condiții de creștere a investițiilor în economie și apariția unor surse de inovare a produselor/serviciilor bancare[5]. Tendințele menționate mai sus indică necesitatea gestionării inflației și perspective de dezvoltare a țării prin intensificarea integrării și diversificarea creditelor în economie.

Calcularea și analiza dinamicii în lanț a PIB-ului și componentelor structurale ale PIB-ului este ilustrată în figura 1, din care observăm că, în perioada anilor 2010-2018, PIB-ul s-a majorat continuu (în prețuri curente), înregistrând o creștere mai rapidă începând cu anul 2015, în 2018 fiind de 2,2 ori mai mare decât în anul 2010. Producția industrială a evoluat continuu, cu excepția anului 2012, o creștere mai înaltă observându-se în ultimii trei ani, indicele de creștere în 2018 fiind de 145% comparativ cu anul de bază 2010.

Această situație poate fi și rezultatul percepției unor riscuri înalte de investire din partea întreprinzătorilor din sectorul industrial și reticența acestora față de creditori, precum și a creditorilor față de agenții economici, desi sectorul industrial se caracterizează prin tendințe mai stabile comparativ cu alte sectoare ale economiei. Producția agricolă a evoluat sincron, în anii 2012 și 2015, înregistrând descreșteri semnificative - cu -18,1 și -13% respectiv și creștere în anul 2018 față de perioada de bază cu 20%, ceea ce arată că investițiile și creditarea acestui sector al economiei naționale se caracterizează prin neconcordanțe și unele probleme care trebuie analizate din perspectiva identificării unor soluții noi de creditare mai eficiente și adaptate structurii potențialilor clienți din sectorul respectiv.

Investițiile în active materiale pe termen lung reprezintă un alt indicator macroeconomic care arată interacțiunea sistemului bancar cu economia reală. Datele statistice prezentate în figura 1 denotă o evoluție ascendentă în anii 2010-2014, descreștere în anii 2015-2016 și relansare în următorii ani, rata de creștere pe toată perioada 2010-2018 constituind 75,4%. O evoluție spectaculoasă au înregistrat și vânzările cu amănuntul de produse și servicii în 2010-2014 (de 1,8 ori), diminuându-se în anii 2015 și stagnând în 2016, ca începând cu 2017 să crească în ritm sporit și să atingă în 2018 o creștere de 2,0 ori comparativ cu anul de bază 2010. Un alt indicator, transportul de mărfuri a înregistrat o configurație asemănătoare celei vânzărilor cu amănuntul, dar într-un ritm mai scăzut, indicele de creștere în lanț pentru perioada analizată fiind 169,4 %. Este evident că, problemele sectorului bancar de la sfârșitul anului 2014 începutul 2015 s-au răsfrâns negativ asupra sistemului economic în întregime, în ultimii doi ani situația economică redresându-se și demonstrând posibilități de creștere mai rapidă. În cazul instabilității economice și politice caracteristice economiei naționale în ultimii ani, expansiunea creditară a fost limitată, ceea ce este evident din tabelul 1. Totodată alimentarea continuă a economiei cu capitaluri suficiente de către bănci este posibil de realizat, deoarece rotația de ansamblu a acestor capitaluri se soldează cu importante sume temporar disponibile, care trebuie integrate în economie prin noi abordări de creditare orientate spre obiectivele de dezvoltare a sectoarelor economiei naționale conform necesităților de dezvoltare a potențialului acestora în perioada viitoare prin produse bancare inovative durabile, implementarea concepțiilor managementului relației cu clientul și marketingului holistic bancar.

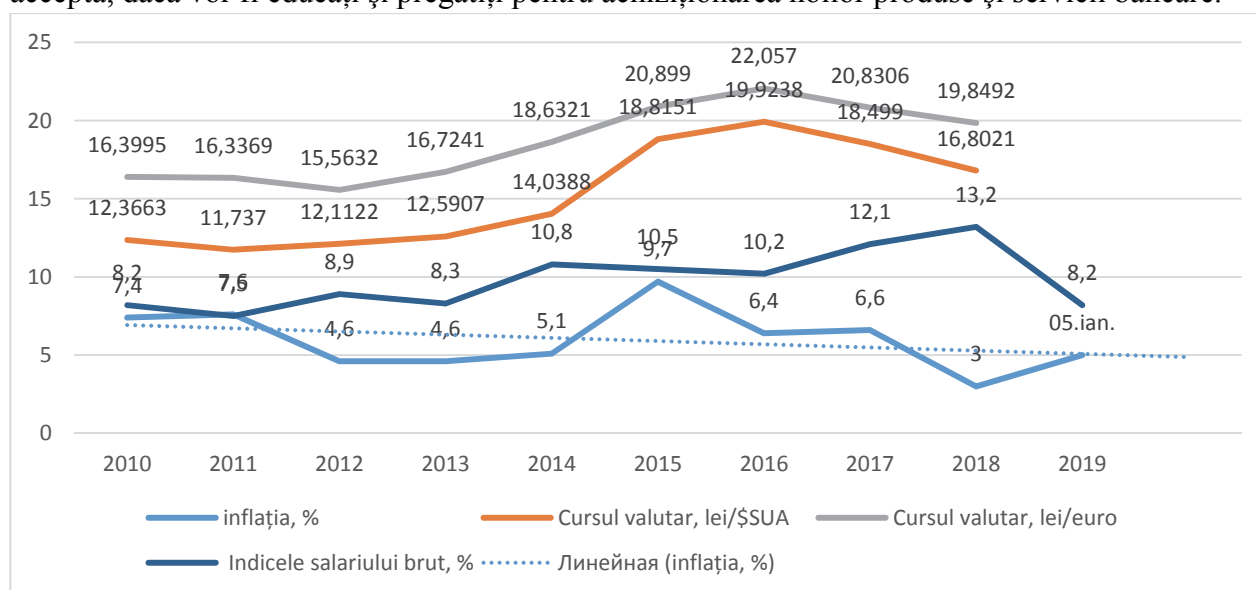
Tabelul 1. Soldul creditelor în economie, la sfârșitul anului, milioane lei [6]

Indicatori	2015	2016	2017	2018	2018/2015, %
Soldul creditelor – total	42 720,9	39 455,2	38 100,8	39 656,3	92,8
Credite pe termen scurt	3 149,4	759,3	2 480,3	2 345,7	74,5
Credite pe termen mediu și lung	39 571,5	36 695,9	35 620,5	37 310,6	94,3

Sursa: elaborat de autor în baza datelor statistice: Moldova în cifre, 2019. Breviar statistic. P.114

Totodată, tendințele evoluției fiecărui sector determină oportunitățile de dezvoltare și atractivitatea acestuia pentru investire și creditare, ținând seamă de inflație, evoluția cursului valutei naționale în raport cu cele străine, precum și alți factori macroeconomici: operațiunile de export-import, veniturile populației, rentabilitatea agenților economici etc.

Analiza datelor prezentate în figura 2 denotă deviații ale cursului valutar și inflației cu impact asupra creditării agenților economici, ceea ce presupune un risc mai înalt și cerere limitată la credite. De asemenea, observăm creșterea câștigului salarial brut al unui lucrător în economie, însă deoarece nivelul acestuia este mic, iar inflația și instabilitatea cursul valutar se menține, putem concluziona că creșterea cererii la produsele de depozit și creditare din partea populației are loc lent și la etapa actuală un avânt inovațional este solicitat mai mult în sistemul de plăți, tehnologiile de servire al clienților bancari. De aceea băncile trebuie să acorde o atenție deosebită relațiilor cu clientul și dezvoltării produselor noi la costuri avantajoase, deoarece majoritatea clienților le vor accepta, dacă vor fi educați și pregătiți pentru achiziționarea noilor produse și servicii bancare.

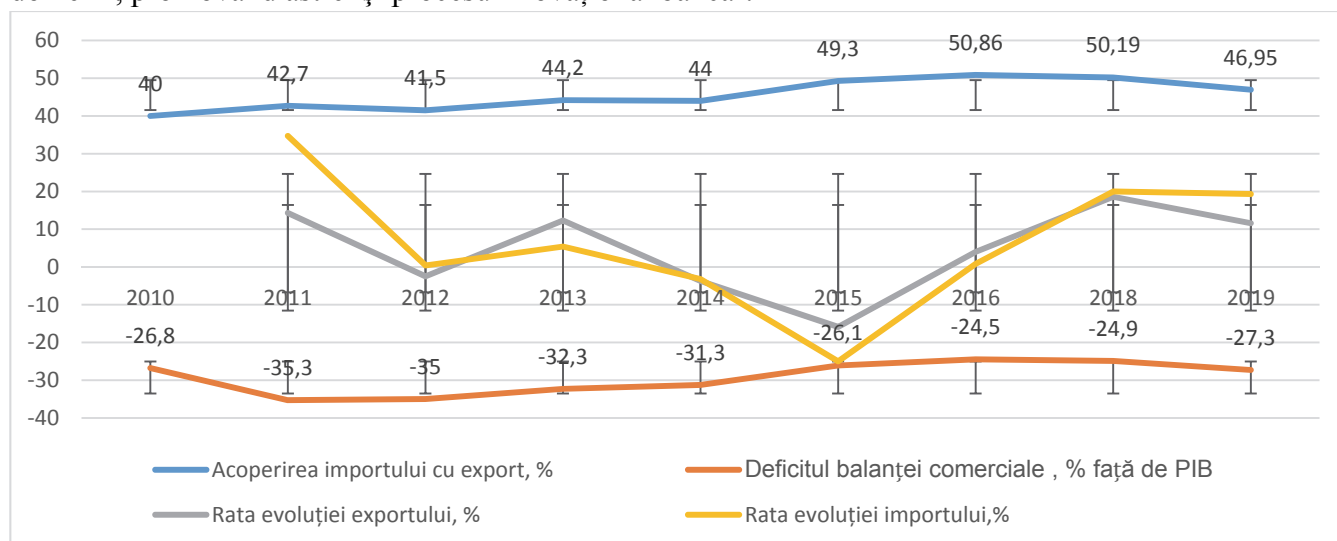

Fig. 2. Indicii inflației, salariului și evoluția cursului valutar.

Sursa: elaborat de autor conform datelor statistice

Un alt indicator care caracterizează posibilitățile de expansiune creditară și inovare a produselor bancare este situația balanței comerciale. Datele statistice arată că pe parcursul ultimilor nouă ani exportul mărfurilor a avut o tendință de creștere sincronică, fiind aproape de două ori mai mic decât importul. Respectiv, s-a înregistrat un sold negativ, amplitudinea deviației acestuia fiind de la - 1975,7 mil. \$SUA și - 3064,1 mil. \$ SUA, deficitul maxim înregistrându-se în anii 2013 și 2018, concordând cu evoluția cursului valutar. Indicii evoluției balanței comerciale sunt ilustrați în figura 3. Constatăm acoperirea importurilor prin exporturi în proporție de circa 47 -51 la sută în ultimii trei ani și un deficit al balanței comerciale față de PIB de 25-28 % [7]. Prin urmare se

impune o politică economică sistematică orientată spre creșterea considerabilă a exporturilor concomitent cu sporirea semnificativă a producției interne, băncile având menirea să deservească clienții prin sistemele de plăți moderne. Este evident că dezvoltarea relațiilor de export-import va contribui și la inovarea sistemului de plăți internațional. De asemenea, un rol important l-ar putea avea și susținerea antreprenorilor și investitorilor autohtoni și străini prin oferirea serviciilor de consultanță financiară și creditarea pe termen lung a proiectelor investiționale, care să reducă dependența de produsele străine. În acest context, considerăm că BNM, prin politica monetară și de creditare, urmează să contribuie mai eficient la îmbunătățirea balanței comerciale și de plăți (soldul balanței de plăți la sfârșitul anului 2018 a constituit - 1.186,71mil. Lei [8]), deservirea economiei naționale cu mijloacele financiare necesare proiectelor investiționale de dezvoltare în diferite domenii, promovând astfel și procesul inovațional bancar.

Fig.3. Indicii evoluției balanței comerciale
 Sursa: elaborat de autor conform datelor statistice

În această ordine de idei, vom analiza evoluția indicatorilor monetari în ultimii 9 ani. Acești indicatori prezintă esența politicii monetare și funcționării sistemului bancar și sunt definiți în „Norme metodologice de compilare a sintezei monetare”, conform cărora structura masei monetare pentru Republica Moldova este formată din 4 agregate monetare: M0, M1, M2, M3, după cum se prezintă în tabelul 2 [9]. Din datele prezentate în tabel observăm că toate agregatele monetare au evoluat ascendent, cu excepția anilor 2014 și 2015 (anii de criza bancară legată de furtul bancar și problemele sistemului bancar), majorându-se față de anul 2010 după cum urmează:

- ✓ bani în circulație M0 – de 2,1 ori;
- ✓ masa monetară M1 – de 2,5 ori, crescând mai rapid depozitele la vedere;
- ✓ masa monetară M2 – de 2,4 ori, depozitele la termen instrumentele pieței monetare evoluând mai temperat;
- ✓ masa monetară M3 – de 2,2 ori, depozitele în valută având un ritm puțin mai scăzut comparativ cu cele menționate mai sus.

Baza monetară în sens larg, sau banii în circulație și rezervele bancare obligatorii, în perioada analizată s-au triplat, fapt ce denotă creșterea ofertei de bani pe piață. O atare situație poate fi apreciată pozitiv în cazul, când există suficiente solicitări din partea antreprenorilor pentru proiecte investiționale, în caz contrar BNM trebuie să manevreze cu rezervele obligatorii și instrumentele de piața monetară pentru a ținti inflația și asigura stabilitatea financiară.

Din raportul BNM pe anul 2018 constatăm că, pe parcursul anului 2018, BNM a menținut rata de bază a dobânzii la nivelul de 6,5% și a majorat norma rezervelor minime obligatorii din mijloacele atrase în lei de la 40,0 % până la 42,5%. Norma rezervelor minime obligatorii din mijloacele atrase în valută liber convertibilă a fost menținută la nivelul de 14,0 %[9].

Rata de creștere a masei monetare M3 pe parcursul anului 2018 a constituit 7,8 %, agregatul monetar M2 a crescut cu 10,0 %, M1 –cu 13,1 %, banii în circulație M0 s-au majorat cu 10,3%, iar baza monetară în sens larg a crescut cu 17,7 la sută[10]. Rata medie a dobânzilor la credite noi acordate în moneda națională în anul 2018 a constituit 8,79 la sută, iar rata medie la depozite noi atrase a constituit 4,47 la sută[11].

Un alt indicator este nivelul de monetizare (calculat ca raportul M2/PIB), care caracterizează potențialul monetar al țării, capacitatea de a pune la dispoziția agenților economici și populației mijloacele financiare necesare dezvoltării, fiind determinat de sistemul financiar în genere, și asigurând libera circulație a capitalurilor în economie.

Tabelul 2. Indicatorii monetari și credite acordate în perioada anilor 2010 -2018

Anii	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2018/ 2010, %
M0 Bani în circulație	10107,6	10864,5	13240,8	17550,5	17508,7	15509,4	17274,3	19106,5	21077,4	208,5
M1 M0+ Depozite la vedere, mil. lei	15720,2	17385,6	20607,3	27119,8	26513,2	23561,8	28092,6	34646,9	39169,1	249,2
M2 M1+ Depozite în termen + Instrumentele pieței monetare, mil. lei	24770,7	28265,4	34914,6	45117,1	43219,9	39260,8	46427,5	53043,2	58349,8	235,6
M3 M2+Depozite în valută străină, mil. lei	37051,2	40977,1	49513,2	62631,5	65973,0	64005,4	70507,8	77109,8	83,194.0	224,5
Baza monetară în sens larg M0+Rezervele obligatorii menținute în cont la BNM, mil. lei	14085,8	17154,0	20531,1	26077,7	27722,2	29689,1	33276,5	36997,0	43556,9	309,2
PIB, mil. lei, prețuri curente	86275,4	98772,8	105480,2	119532,9	133481,6	145753,6	160814,6	178880,9	190016,0	220,2
Credite acordate economiei, mil. lei	26915,5	30962,9	35948,3	42177,3	40842,0	38187,6	34761,3	33473,3	35452,8	131,7
Credite acordate economiei/ PIB, %	31,21	31,35	34,08	35,29	30,60	26,20	21,62	18,72	18,67	0,6 ori
Nivelul de monetizare M2/PIB, %	28,71	28,62	33,10	37,75	32,38	26,94	28,78	29,65	30,71	1,1ori
Multiplicatorul monetar, M3/baza monetară,	2,63	2,39	2,41	2,40	2,38	2,16	2,12	2,08	1,91	-0,72
Multiplicatorul de credit, M2/M1.	1,58	1,62	1,69	1,66	1,63	1,67	1,65	1,53	1,49	-0,09

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor Biroului Național de Statistică și ale Băncii Naționale a Moldovei

Pe parcursul anilor 2010-2018 acest indicator a evoluat sincronic, în 2018 atingând valoarea de 30,71 %, comparativ cu 28,71 % în 2010 (figura 4). Începând cu 2016 nivelul de monetizare se caracterizează prin creștere, în timp ce nivelul de penetrare al economiei cu credite este în descreștere. Dinamismul masei monetare este evident și din analiza multiplicatorilor monetar și de credit. Multiplicatorul monetar (calculat ca raportul dintre masa monetară M3 și baza monetară) s-a micșorat continuu de la 2,63 în 2010 până la 1,91 în 2018 ca urmare a modificării ponderii depozitelor și rezervelor în masa monetară. În același timp multiplicatorul de credit (calculat ca raportul dintre masele monetare M2/M1) a evoluat sincronic de la 1,58 în 2010 până la 1,47 în anul 2018, ceea ce denotă o situație de stagnare relativă a pieței creditului, în timp ce necesitățile economiei naționale sunt în creștere. În acest context considerăm că reglementările recent adoptate, trecerea la evaluarea calitativă a riscului de credit vor contribui la intensificarea utilizării capitalului bancar, ceea ce va conduce la elaborarea produselor/serviciilor bancare noi.

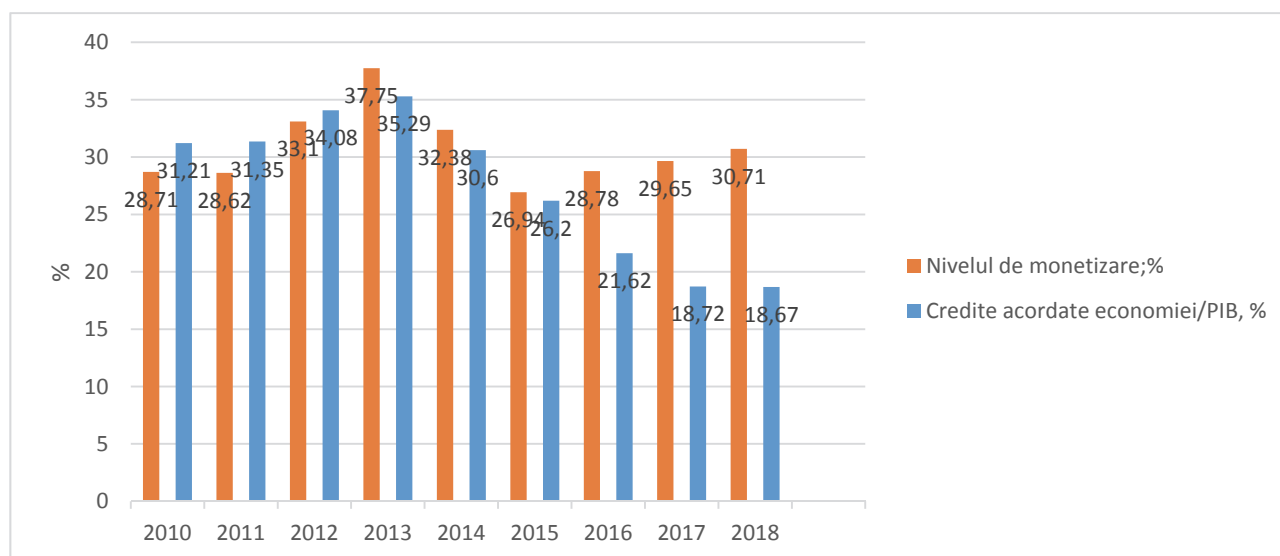

Fig. 4. Nivelul de monetizare și nivelul de penetrare al economiei prin credite bancare
Sursa: Elaborat de autor în baza calculului efectuate conform datelor BNM

Rezultate și discuții

Indicii agregatelor monetare analizate indică la caracterul prociclic al sistemului bancar, fiind superiori indicilor evoluției ascendente a unor sectoare economice analizate mai sus, ceea ce sugerează ideea necesității intensificării penetrării și incluziunii financiare. Astfel, ponderea creditelor bancare în PIB a crescut de la 25,2 % în anul 2000 până la 41,65% în 2009 [13], iar începând cu 2010 și până în 2014 se situează între 31 și 35%, iar începând cu 2015 descrește continuu, ajungând la 18,67% în anul 2018[14]. Deși nu există un benchmark în acest sens, o analiză comparativă cu alte țări, scoate în evidență tendința negativă a acestui indicator, fiind de câteva ori mai mic decât în unele țări, precum Republica Cehă, Estonia, Slovația, care în anii 2004-2010 au înregistrat respectiv media anuală de 82,3%, 52,1, 55, 1%[13]. În contextul tendințelor de dezvoltare a sectoarelor economiei, creșterii, deși încă lente, a veniturilor populației, apare oportunitatea promovării inovațiilor bancare. Băncile trebuie să depășească limitele în ceea ce privește serviciile și produsele oferite și să folosească tot mai mult noile tehnologii și soluții financiare pentru a spori penetrarea sistemului bancar în economia națională, a-și eficientiza activitatea și a aduce plus valoare clienților, deservi populația țării cu produse/servicii bancare care să corespundă schimbărilor mediului, cerințelor pieței bancare și exigențelor clienților. Un indicator favorabil în acest sens este nivelul de dezvoltare a sectorului tehnologiei informației și

comunicațiilor (TIC). Potrivit raportului anual al Uniunii Internaționale a Telecomunicațiilor Republica Moldova în anul 2014 se plasa pe locul 61 din 166 de state monitorizate, depășind cu 0,95 puncte media mondială, sectorul TIC fiind apreciat ca unul dintre principalii promotori ai schimbărilor în societate și mediul de afaceri și cu tendință ascendentă [15]. Totodată, penetrarea sistemului bancar în economia națională este influențată de structura economiei pe forme de proprietate, pe tipuri de entități economice, criterii geografice, ecologice, factorii socio-culturali, tehnologici, obiective strategice ale entităților economice și sistemului bancar. În prezent băncile sunt amenințate și de noi modele de afacere bancară precum tehnologiile financiare (FinTec), cuprinzând inovațiile investiționale, cripto-valutele, plățile online, serviciile mobile, finanțarea participativă, consilierea automatizată ș.a. De asemenea, crește popularitatea tehnologiei blockchain. Revoluțiile informațională și financiară, digitalizarea economiilor impun schimbări radicale în sistemele bancare ale țărilor. Dacă în trecut băncile concureau între ele, cu companiile de microfinanțare, leasing, acum presiunea competitivă pe piața serviciilor financiare vine și de la „noii intrați” în domeniu - start-up-uri FinTech și persoane cu capital suficient, capabile să investească în cele mai atractive domenii de activitate bancară pe care să le înlocuiască cu propriile modele de afaceri, atrăgând milioane de clienți locali și globali. În aceste condiții industria bancară „...se află într-o continuă creștere și evoluție prin necesitatea de a se pregăti împotriva amenințărilor securității cibernetice, băncile întâlnindu-se frecvent cu noi amenințări și potențiale riscuri de fraudă” [16]. Specialiștii în domeniu consideră că „În noua lume a băncilor deschise, așteptările clienților fiind definite de standardele conduse de FinTechs, non-banci și companii digitale mai agile, regulile bancare tradiționale și propunerile de valoare nu mai sunt aplicabile. Băncile recunosc că status-quo-ul nu mai este sustenabil. Pentru a-și dezvolta și a-și proteja poziția, băncile și firmele de capital trebuie să evolueze și să își reimagneze afacerea și angajamentul clienților” [17]. În prezent observăm că tot mai multe bănci își reconceptualizează modelele de business în concordanță cu schimbările în domeniu pe plan național, european și global, valorificând oportunitățile de inovare pe care le oferă mediul în baza implementării managementului și marketingului inovațional, inclusiv inovațiilor organizaționale (de management) și de marketing.

Concluzii: Dezvoltarea pieței produselor/serviciilor bancare în baza realizării procesului inovațional este o preocupare majoră a factorilor decidenți din acest domeniu. Deciziile eficiente ale managementului bancar se fundamentează pe informația despre piață și mediul de activitate al băncilor. Analiza principalilor indicatori macroeconomici în perioada anilor 2010-2018 denotă o evoluție ascendentă a PIB-ului, cu excepția anilor 2014-2015 - ani de criza în sistemului bancar, sectoarele economiei caracterizându-se prin tendințe de creștere, mai accelerat evoluând vânzările cu amănuntul, transportul de mărfuri, investițiile pe termen lung și cu un ritm mai încetinit industria și agricultura. Inflația a evoluat sincron, BNM ținând nivelul de 5% de la sfârșitul anului 2012 și până în prezent. Analiza indicatorilor monetari relevă o creștere a acestora pe parcursul celor 9 ani de 2-3 ori, confirmând caracterul prociclic al sistemului bancar și necesitatea intensificării penetrării și incluziunii financiare, eforturile actuale ale factorilor de decizie fiind insuficiente pentru stimularea investițiilor și dezvoltarea sectorului real. În condiții de creștere a veniturilor populației și tendințelor de dezvoltare a economiei se impun schimbări în direcția creditării necesităților crescânde ale antreprenorilor și promovarea procesului inovațional pe piața bancară în direcția expansiunii și diversificării creditării, elaborării serviciilor de consultanță, diferențierii depozitelor și creditelor, modernizării serviciilor de plată etc.

Referințe

1. Datele Departamentului Analize statistice și sociologice. Disponibile: <http://statistica.gov.md/>;
2. GDP per capita, PPP (current international). Disponibil: <https://data.worldbank.org/indicator/>
3. idem
4. <http://statbank.statistica.md>
5. [https:// www. bnm.md](https://www.bnm.md)

6. Moldova în cifre, 2019. Breviar statistic. P. 114
7. http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Moldova_in_cifre/2019/Breviar_ro..., + unele calcule ale autorului
8. Balanța de plăți pentru 2018. Disponibil: [http://bnm.md/ro/search?partitions\[0\]=677&post_types\[677\]\[0\]=873](http://bnm.md/ro/search?partitions[0]=677&post_types[677][0]=873)
9. http://bnm.md/files/RA_2018_ro.pdf, p. 7
10. www.statistica.md;
11. <http://bnm.md/bdi/pages/reports/drsb/DRSB9.xhtml>
12. www.bnm.md/ro/content/agregatele-monetare-republica-moldova
13. Analiza diagnostică a sistemului bancar moldovenesc în contextual semnării acordului de liber schimb aprofundat și comprehensiv cu UE. Disponibil : <https://www.expert-grup.org/ro/biblioteca/item/328-analiza-diagnostic%C4%83-a-sistemului-bancar-moldovenesc>
14. www.bnm.md/ro/content/agregatele-monetare-republica-moldova
15. https://monitorul.fisc.md/editorial/moldova_urca_in_clasamentul_international_dupa_indicele_de_dezvoltare_a_sectorului_tic.html
16. BÎZDEREA CLAUDIA GABRIELA. Analiza alternativelor de finanțare prin serviciile tehnologice financiare fintech – fenomenul de crowdfunding// RFS, Vol. II • Nr. 3 • Noiembrie 2017, p. 111. Disponibil: https://revista.isfin.ro/wp-content/uploads/2017/11/6_Bîzderea-Claudia-Gabriela_RO.pdf
17. <https://www.capgemini.com/industry/banking-and-capital-markets/>